

GAZİANTEP UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Journal homepage: <http://dergipark.org.tr/pub/jss>

Araştırma Makalesi • Research Article

Mizahın Arka Sokakları: Gülmece Kültürü ve Argo Üzerinden Karikatürü Yeniden Okumak

Humor's Back Alleys: Re-Reading Comics via Humor Culture and Slang

Tahsin Emre FIRAT^a *

^a Dr., Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İletişim Bilimleri Anabilim Dalı Mezunu, Erzurum / TÜRKİYE
ORCID: : 0000-0002-7384-2853

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 7 Eylül 2019

Kabul tarihi: 8 Nisan 2020

Anahtar Kelimeler:

Mizah,

Argo,

Karikatür,

Söylem Analizi

ÖZ

Mizah kültürü içerdiği şeyler açısından düşünüldüğünde sözlü kültüre dair öğelerden bağımsız düşünülemez. Gücünü mevcut eşitsizlikler ve dilsel pratiklerden alan mizah kültürü eleştirel üslubunu oluştururken dile dair birçok enstrümandan yararlanmaktadır. Bunların başında da argo gelmektedir. Mizah kültürünün, halkın alanı olan sokak arenasında şekillendiği varsayımından hareketle, sokak dilinin en önemli öğelerinden olan argo ile mizah arasında yakın bir ilişkiden bahsedilebilir. Özellikle karikatürlerde kendini gösteren bu durum, argo terimleri kullanımıyla gülünç bir anlamın oluşturulmasına işaret etmektedir. Mizah yayınlarında tercih edilen bu argo dil öylesine alışılmadık ki bu durum onun gülünçlüğüne daha da arttırmaktadır. Sokakta sıklıkla duyulan fakat okumaya alışık olunmayan çeşitli argo terim ve nitelermeleri bir karikatürde görüyor olmak onun gülünçlüğü arttırmaktadır. Özellikle karikatürlerde kullanılan bazı argo terimlerin üzeri örtülerek kapalı bir görünüme büründürülmektedir. Bunun için de noktalama işaretleri koyma ya da ünlü veya ünsüz harfleri çıkartma yoluyla argo deyim üzerinde oto sansür uygulanmaktadır. Bununla birlikte daha hafif olan birtakım argo nitelermeler ise doğrudan ifade edilerek herhangi bir sansür uygulamasına gidilmediği de gözlerden kaçmamaktadır. Bu çalışma popüler mizah dergilerinden olan Penguen, Leman ve Uykusuz'da yer alan argo içerikli karikatürlere odaklanmaktadır. Rastlantısal olarak seçilen bu karikatürler, söylem açısından analiz edilerek mizahi ifadelerin argo ile ilişkisi üzerinde durulmuştur. Özetle bu çalışma kapsamında karikatür söyleminden hareketle argo ile mizah kültürü arasındaki ilişki ortaya konmak istenmektedir.

ARTICLE INFO

Article History:

Received September 7, 2019

Accepted April 08, 2020

Keywords:

Humor,

Slang,

Caricature,

Discourse Analysis

ABSTRACT

When considering its elements, humor culture cannot be thought of independently of the elements of oral culture. Humor culture, which takes its strength from already existing inequalities and linguistic practices, uses many linguistic instruments while forming its critical style. The first and foremost of these instruments is slang. Based on the assumption that humor culture has been shaped in street domain of the people, it is possible mention about a close relationship between slang, which is one of the most important elements of colloquial speech, and humor. This situation manifesting itself particularly in comics, points out the formation of a ridiculous meaning by using slang terms. The slang used in humor magazines is so unusual, which increases further its funniness. When various slang terms and characterizations, which are frequently heard in the street but are unaccustomed to be read, are seen in the comics, this increases its funniness. Especially some slang terms used in the comics are covered so that they gain an implied appearance. For this reason, auto-censoring is applied on a slang phrase by placing punctuation or removing certain vowels and consonants. Additionally, it is observed that some 'lighter' slang phrases are directly expressed and any censorship is not applied." This study focuses on slang-heavy comics in three popular humor magazines: Penguen, Leman, and Uykusuz. Selected randomly these comics were analyzed in terms of discourse and the relationship of humorous expressions with slang was emphasized. In brief, the aim of this study is to reveal the relationship between slang and humor culture based on comic discourse.

* Sorumlu yazar/Corresponding author.
e-posta: tahsinemrefirat@gmail.com

EXTENDED ABSTRACT

Language is an area of existence in general terms and the social power and vassal masses wish their existence to be more permanent in this area. In this sense, language which is accepted as an area of struggle may become not only a cultural means of domination, but also a focus of resistance. As a matter of fact, when examining slang in terms of vassal masses, it is assessed as an area of cultural struggle and a way of expression for some identities that are ignored. Just like in language, it is possible to see a power struggle over humor. In this context, humor is interpreted as one of the most effective ways of criticizing social inequalities and exploitation. Masses get a relative satisfaction by revealing criticism that they cannot express directly, more easily via humor. On the other hand, they create their own resistance methods by caricaturing the discourses of the power with humorous methods. At this point, language is a very important tool. Reversing dominant discourses via language is among the most important cultural defense strategies of society. Slang culture at this plane is one of the simplest indicators of the area of struggle in language. On the other hand, slang is closely associated with humor because it mostly consists of humorous elements. Absurd slang, which is particularly used in humorous publications and comics, forms an idiocratic language and displays a semantically opponent appearance. Being a flexible and expandable form, absurd slang is linguistically rich and is specific to masses. In sum, comics in mainstream humor magazines literally reveal language practices deep down in society, in terms of slang elements they reflect.

The use of slang terms in comics is aimed to provide a relatively implicit meaning especially by changing words in impolite statements, omitting vowels from these words, leaving the statement elliptical and using initials regarding the slang statement only. Comics, in which humor and slang are used together, add a new dimension to the humor culture and a new context to the meaning. Comics language containing slang creates a perception of "us" in terms of masses and brings along a social acceptance. Revealing a linguistic resistance culture; slang comes into existence especially in comics magazines. In line with social conditions, humor remains between order and institutional conflicts. The power of humor normally arises from pointing out deficiencies in the established order rather than obeying the order. In this respect, humor has to be opponent. From this point of view, it cannot be asserted that humor basically aims to make people laugh. In sum, humor culture allows to entertain people and also add a massive appearance to the social resistance.

To sum up, comics have two basic aspects; one of them is to laugh and the other one to resist present social relations. For laughing, it is sufficient to express oddness and crookedness and give them together with linguistic possibilities. The most functional method to achieve it is slang. Creating an expression that is more identical with street culture via slang will make humorous statements more integrated with masses.

In this study examining the correlation between humor and slang in comics on the basis of popular humor magazines such as *Penguen*, *Leman*, and *Uykusuz*, the discourse analysis method was used. It was endeavored to reveal the discursive depth of statements and their humorous relations by discussing the semantic infrastructure of findings acquired from the issues randomly selected from the afore-mentioned magazines via a sample analysis.

The slang use in comics involved in humor magazines *Penguen*, *Uykusuz*, and *Leman*, which were chosen as sample, creates a humorous meaning by supporting humorous texts. This is because slang idioms in the oral culture, which are not encountered so frequently, are reflected in written. On the other hand, such usages refer to an "unordinary" meaning. Thus, reading unordinary statements is something attractive for comics readers and comics with slang content are more catchy.

The statements that are not welcomed in society are usually censored in the comics examined. In this context, vowels are omitted from the slang words and replaced by various punctuation marks or consonants in the words are either repeated or combined with another consonant. Such preferences which can also be assessed as self-censorship, are commonly used in comics.

In the comics examined, slang terms like straight, dabbler, old chap, buddy, bastard, my boy, idiot, maniac and loser are written as they are and no visual censorship is applied. This is because these usages do not contain an intense slang in semantic sense. Additionally, such statements are commonly used by people and are more acceptable. On the other hand, usages like ash and a.s attempt to soften the meaning and emphasis on the slang word relatively with practices such as changing consonants, adding punctuation marks and omitting vowels.

When examining the slang statements used in the language of the analyzed comics in terms of discourse, it was remarkable that majority of them have a masculine language. This is mainly because illustrators in the comics world usually consist of men and it is inevitable that they naturally use a male-dominant discourse in their language. Accordingly, the slang statements used indicate the masculine domination in language and this condition has become even more widespread via comics, which is an interesting finding. It is possible to state that the comics examined, slang attributions and descriptions used are the slang-content reflections of a male-dominant discourse and they have an implicit structure due to the writing of words. In this context, although this implicit expression includes self-censorship, we may think that it has achieved its goal in terms of the meaning it tries to present.

To sum up, the use of slang culture, which offers an opportunity for linguistic resistance, in literary comics signifies a resistance against mainstream language practices and the effort of creating an alternative humor culture. Although a male-dominant slang is used to achieve this, what is actually aimed at this point is to avoid public language practices and to make the language used in the backstreets of society more visible. The use of slang, which can be said to have succeeded relatively from the point of humor world, can be indicated among principal arguments building the discourse of especially mainstream comics magazines.

Giriş

Toplum bir egemenlik ve mücadele alanıdır. Bu bağlamda tahakküm kurmak isteyen iktidar toplumun en kılcal unsurlarına kadar uzanarak nüfuzunu arttırmak isteyecektir. Kitleler nazarında kabul edilemez olan bu durum için çeşitli direniş mekanizmaları üretilmektedir. Kendi kültürel pratikleri ile şekillenen toplumsal muhalefetin kullandığı en önemli enstrüman da mizah ve dildir.

Mizah toplumsal eşitsizlikleri ve sömürüyü eleştirmek için en etkili yollardan biridir. Kitleler, doğrudan ifade edemedikleri eleştirileri mizah aracılığıyla daha rahat bir şekilde ortaya koyarak bir doyum sağlamaktadırlar. Diğer yandan iktidarın söylemlerini yine mizahi yöntemlerle gülünçleştirerek kendi direniş yöntemlerini oluşturmaktadırlar. Bu noktada dil oldukça önemli bir araçtır. Egemen söylemleri dil aracılığı ile tersyüz etmek toplumun en önemli kültürel savunma stratejileri arasındadır. Bu düzlemde argo kültürünün dildeki mücadele alanını temsil ettiği söylenebilir. Argo, çoğunlukla gülünç öğelerden oluştuğu için mizah ile yakından ilişkilidir.

Topluma dair her unsurda olduğu gibi dil üzerinde de bir egemenlik ve mücadele alanı söz konusudur. İktidar sahipleri toplumsal baskılarını dil üzerinden çeşitli tekniklerle daha da pekiştirmek isteyecektir. Bu çerçevede argo birçok yönüyle toplumsal baskılara karşı bir direniş imkânı sunmaktadır. Argo, yeni sözcüklerin icat edilmesini veya mevcut bir sözcüğün yeniden anlam kazanmasını sağlayarak dilsel çatlakların farkına varılmasını sağlayıp bu çatlakları herkese açık kılmaktadır. Böylece dildeki anlamsal çatlakların kapanmasını sağlayan argo, eğlenceli bir dil pratiği oluşturarak mizahi anlamın pekişmesine olanak tanımaktadır.

Özellikle mizahi yayınlarda ve karikatürlerde kullanılan gülünç argo, kendine özgü bir dil oluşturarak anlamca muhalif bir görünüm sergilemektedir. Esnek ve genişletilebilir bir form olan gülünç argo, dilsel açıdan zengin ve kitlelere özgü bir görünümde. Türk karikatürü açısından düşünüldüğünde, onların birer *cartoon* yani düşüncenin konuşma balonları ile desteklendiği çizimler olduğunu vurgulamak gerekmektedir. Karikatür ise abartılı portrelere verilen isimdir (Sipahioğlu, 1999, s. 8-10). Batı literatüründe bu durum böyle olsa da bizim kültürümüzde karikatür ile *cartoon* birbiriyle iç içe geçmiştir. Bu bağlamda Türk kültüründeki karikatür temel anlamda batıdaki *cartoon*'a karşılık gelmektedir. Özetle ana akım mizah dergilerindeki karikatürler *cartoon* şeklinde değerlendirilebilir ve bunların içerdikleri konuşma balonlarının, yansıttığı söylem açısından, okunması daha anlaşılır olmaktadır.

Penguen, Leman ve Uykusuz gibi popüler gülmece dergileri üzerinden karikatürlerdeki mizah ve argo ilişkisinin incelendiği bu çalışmada söylem analizi yöntemi kullanılmıştır. Söz konusu dergilerin rastlantısal olarak seçilen sayılarından örneklem analizi yapılarak elde edilen bulguların anlamsal alt yapısı tartışılmak suretiyle ifadelerin söylemsel derinlikleri ve bunun mizahi ilişkileri ortaya konmaya çalışılmıştır.

Argo Kültürü

Dil, kültürel bir harç gibi toplumu bütünleştirici bir güce sahiptir (Veale, Bonie ve Feyaerts, 2015, s.2). Bu gücün farkında olan toplumsal iktidar, kendi egemenliğini dil üzerinde pekiştirmek istemektedir. Fakat alt guruplar oluşturdukları argo gibi özgün dilsel pratiklerle kendi değerlerinin eleştirel olarak ifadesini kolaylaştırmaktadır. Çoğunlukla müstehcenlik içeren bu kompleks kelime ya da cümleler kullandıkları yere göre gülünç olabilmektedirler. Özellikle sokak jargonunda gözlenen bu durum karikatürler ve mizah kültürüne de yansımaktadır.

Temel olarak dil toplumsal pratiklerin aktarım aracıdır. Kültürel gelişim süreçlerine göre diller *tabii diller* ve *yapma diller* olmak üzere ikiye ayrılabilir. Tabii dillerin, ortaya çıkış süreci tam olarak bilinmemekle birlikte aktarıcısı olduğu kültürel dinamikleri kuşaktan kuşağa sürdürüldüğü söylenebilir. Bu çerçevede tabii diller, bilinçaltına yerleşerek zihinsel işlemlerin gerçekleşmesine, birtakım estetik hazların gelişmesine, hayatı idame ettirmeye insani işlere önemli ölçüde destekleyen, düşünme ve yaşamın içinde olan canlı bir olgudur. Yapma diller ise, bir grup insanın bir araya gelerek sonradan birtakım endişe ya da amaçlarına yönelik oluşturduğu ve içerisinde özel ifadeleri barındıran dillerdir. Öte yandan yapma diller, dilsel unsurlarla birtakım pratik ihtiyaçların karşılanması ya da iletişim pratikleşmesi anlamında üretilen kavramlar zinciridir. Argo da bu bağlamda değerlendirilebilir. Argo yapay bir dil olmakla birlikte toplumsal yaşamın içerisinde kültürlenme sonucu oluşmuş bir pratiktir (Çiftçi, 2006, s. 297).

Argo; toplum içerisinde çok yaygın olarak kullanılmayan ya da kullanılması çok hoş karşılanmayan, kullanılmasının ayıp karşılandığı tabuya dönüşmüş kelime ya da deyimlerdir. Bu noktadan hareketle argo, genellikle ayıplanan ve hoş karşılanmayan bir takım eylem kalıplarını ifade etmek üzere ortaya çıkmış belli oranda suni bir dildir (Karataş, 2004, s.46). Diğer bir deyişle argo, kaba dilin uç noktalarını ifade etmektedir (Décharné, 2016, s. 14). Bu anlamda kabalık ile argo arasında yakın bir ilişki söz konusudur.

Tıpkı mizah gibi dil de içerisinde direnişi barındırmaktadır. Toplumsal erkin dil kalıplarının dışına çıkarak kendi iletişim pratiklerini oluşturan kitleler için argo önemli bir niteliğe sahiptir. Resmi olmayan bir konuşma tarzını ifade eden argo, tek bir kelime, kelime gurubu veya cümlelerden oluşabilir. Öte yandan argonun gayri resmi yapısı onun sadece konuşma dilinde varlık göstermesiyle alakalıdır. Standart dilin dışında yer alan yeni söz ve deyimlerle belirlenerek yeni ve genişletilmiş anlamları içeren bir dilin parçasıdır (Zhou ve Fun, 2013, s. 2209).

Temel anlamda argo, deyim aktarmalarına çokça yer veren, kelimelere yan anlamlar yüklenerek ortaya konan bir dildir. Kelimelere yan anlamlar yüklenmesi, birçok kelimenin farklı anlamlar da kazanmasına neden olmuştur. Tarihi süreç içerisinde birçok kelime böyle bir dönüşüm içerisinde geçerek farklı anlamları da bünyesine katarak dönüşümünü sürdürmektedir (Erol, 2002, s. 116). Buraya kadar anlatılanlardan hareketle argo, toplumsal bir sınıfın, bir meslek grubunun ya da bir topluluğun üyelerinin kullandığı ve genel dilin sözcüklerine yeni anlamların yüklendiği ya da yeni sözcükler katarak oluşturulan özel dil şeklinde tanımlanabilir (Özkırımlı, 2005, s. 119).

Argo, gücünün çoğunu gizil, yasaklanmış veya genellikle onaylanmadığı gerçeğinden almaktadır. Fakat ilk dönem dilbilimsel çalışmalarda sokakların dili olan argo, ana akım söylem tarafından düşük ve itibarsız olarak nitelendirilmiştir. Örneğin 1970'li yılların sonunda dil sosyoloğu Michael Halliday, argoya ilişkin suçluların ve marjinallerin kullandığını bir *anti-language* yani *karşı dil* nitelendirmesini ortaya koymuştur. Halliday'in bu yaklaşımı argoyu patolojik bir bağlamda ele almaktadır. Dil kullanımına ilişkin tutumlar son otuz yılda derinden değişime uğrayarak sözcükler arasındaki ayrım giderek muğlaklaşmıştır (Thorne, 2007, s. 5). Dil pratiklerinde yaşanan bu köklü dönüşüm argo kültürünün sokak arenasında daha fazla kullanım alanına sahip olmasını da beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte argo kültürü dilsel bir Detournement ya da saptırma olarak da anlamlandırılabilir. Kopyalayarak kendine mal etme gibi anlamları da olan Detournement argo ile ilişkilendirildiğinde dildeki birtakım kelimelere alternatif anlamlar ya da kullanımlar ekleyerek onların sabote edilmesini daha da kolaylaştırmakta; kelimeleri ve cümleleri dilsel bir direniş cephesi haline getirmektedir (Firat, 2016, s. 532).

Argo, toplumun alt sınıflarının kullandığı dil pratiği olmasına rağmen, söz konusu argo ifadelerin toplumun genelinde kabul gördüğü de söylenebilir. Buradan hareketle, argo aracılığı ile ortaya konan bu yeni anlamlandırmaların önemliliğini artırarak daha geniş bir tanımlamaya dönüştüğü de söylenebilir (Coleman, 2009, s. 30). Bu çerçevede ilk dönemlerde toplumun alt kesimlerine mal edilen argo kullanımı kültürel dönüşümlerle birlikte yeni boyutlar kazanmış geniş kitlelere yayılarak yeni anlamsal derinliklere ulaşmıştır.

Lengüistik anlamda düşünüldüğünde argonun dilin gri alanı olduğu düşünülebilir. Diğer yandan bu durum, resmi olan ile olmayan dil arasındaki mücadele alanını da ifade eder ve metaforik unsurların kullanıldığı ve *figüratif deyimlerin* egemenliğinde dilsel bir mecradır (Kipfer ve Chapman, 2010, s. 7). Zamanla gündelik hayat içerisinde kendine daha da fazla kullanım alanı bulmaya başlayan argonun kitle iletişim araçlarında da temsil edildiği gözlenmektedir. Bunun en çok gözlemlendiği alan da mizahi yayınlardır. Mizah dergileri bu konuda başı çeken yayın organları arasındadır. Toplumda açıkça ifade edilemeyen birtakım kelimeler ironiyle bir arada zekice kullanıldığında gülmeceye neden olduğundan dolayı mizahın argoya dair unsurları kullanması çok yaygındır.

Argonun dört temel bileşeninden bahsedilebilir. Bunlar; *mizah, samimiyet, orijinallik ve değişkenlik* (Zhou ve Fun, 2013, s. 2209-2210). Bunlar kısaca açıklanacak olursa;

Mizah: Çoğu kültürde içerdiği mizahi unsurlar nedeniyle komedinin dili argodur. Özellikle kafiyeli kelimelerin kullanımıyla akılda kalıcılığı artan argo terimler içerdiği fonetik öğelerle mizahi bir görünüm sergilemektedir.

Özlülük: Argonun en önemli özelliklerinden biri yapısının özlü bir anlatıma sahip olmasıdır. Bir terimin veya ifadenin kısa ve öz bir şekilde kullanılması anlamı değiştirmemekle birlikte söyleyişi kolaylaştırmaktadır.

Orijinallik: Argo, daha ziyade genç neslin tercih ettiği yeni sayılabilecek olguları tanımlamak için özgün terimler üretmektedir. Genç nesil yeni sözcükler icat etmektedir ya da eski olan sözcüklere yeni anlamlar yükleyerek bu sözcüklerin anlamsal açıdan daha derin bir noktaya gelmesini yardımcı olmaktadır. Bu durum yeniden üretilen argo kelimelerin orijinal bir boyut kazanmasını sağlamaktadır.

Değişkenlik: Dilin omurgasını oluşturan kelimeler hala başarısız bir çeşitlilik belirtisi göstermezken, bazı argo terimlerinin yararlı bir amaca hizmet etmesine ve bu nedenle standart dile geçmesine rağmen argo sözcüklerinin birkaç yıldan fazla kullanımda kalması alışılmadık bir durumdur. Argo kelime haznesi hızla değişir ve bu değişkenlik dilin organik olmasıyla alakalıdır.

Yukarıda kısaca özetlenen argonun temel unsurları gücünü dilin temel dinamiklerinden almaktadır. Bu çerçevede, karikatürlerde kullanılan mizahi argo yukarıdaki bu dört temel bileşeni de içermektedir. Argo nitelendirmelerde toplumda çoğunlukla küfürler ile karıştırılmıyor olsalar da bu iki kavram anlamsal açıdan oldukça farklılık göstermektedirler. Arapçadan gelen “küfür” kelimesi “nankörlük etme, nimeti inkâr etme, dini inançları reddetme” gibi anlamlara gelmektedir. Argo ise sokak diline gönderme yaparak *ötekilerin literatürünü* ifade etmektedir.

Argo terimlerin karikatürlerde kullanımlarında, özellikle kaba ifadelerde kelimeler değiştirilerek, bu kelimeler içerisinde ünlü harfler atılarak, cümle eksiltile bırakılarak ve sadece argo cümleye dair baş harfler kullanılarak görece kapalı bir anlam sağlanmak istenmektedir (Güneş, 2009, s. 62-73). Mizah ve argonun bir arada kullanıldığı karikatürler, mizah kültürüne yeni bir boyut kazandırarak anlamı yeni bir bağlama kavuşturmaktadır. Kitleler açısından “bizdenlik” algısı oluşturan argo içerikli karikatür dili toplumsal bir kabulü de beraberinde getirmektedir.

Mizah Kültürü ve Karikatür

Toplumsal aksaklıkların ve eleştirilerin gülünç bir dille ifadesi olan mizah, yok sayılan ve görmezden gelinenler için bir varoluş pratiği niteliğindedir. Mizah yoluyla eleştirilerini dile getiren tüm toplumsal odaklar gülerken direnişlerini sergilemektedirler. Bu durum da gülmeyi alt sınıflar açısından bir direniş mekanizması yapmaktadır. Toplumsal anlamda her kesimin rızasını almak zorunda olan iktidar, kitleler gözünde gülünçleştirilerek bir eleştiri objesi haline getirilmektedirler. İktidarların varlığının ve meşruluğunun değişkenliğinden dolayı alt sınıflar sürekli olarak mevcut eşitsizlikleri eleştiri unsuru yapmaktadırlar. Bu yüzden kitleler, mizahi enstrümanları kullanarak kendilerine özgü bir mücadele alanı inşa etmektedirler.

Mizah, yaşamın zorlukları karşısında ezilenlerin kendilerini bir parça da olsa mutlu hissedebildikleri ender alanlardandır. Hayatlarını daha yaşanabilir kılmak adına hor görülen kesimler, kendilerini baskılayan tüm otoritelere karşı mizah aracılığı ile mücadele etmektedirler. Mizah kanalıyla, toplumsal eleştiriler örtülü de olsa ifade edilebilmektedir. Diğer bir deyişle, açıktan ifade edilemeyen her türlü kitlesel öfke, mizah yoluyla meşru bir düzlemde ifade edilebilmektedir.

Tıpkı dilde olduğu gibi mizah da kendi içerisinde barındırdığı güç ve iktidar ilişkilerinden bağımsız olarak ele alınamaz. Bu durum mizahın muhalif yönüne işaret eder. Bu yönü açısından düşünüldüğünde mizah, toplumun alt kesimlerinin direnişini mümkün kılarak bu gruplara alternatif muhalefet odakları sunmaktadır. Öte yandan mizahın temel hedefi güldürmek ve eğlendirmek olsa da mizah aslında toplumun içerisinde baş gösteren aksaklık ve çirkinlikleri gözler önüne sererek bunları tartışmaya açma işlevi görmektedir. Bu düzlemde mizah, toplum vicdanının ürettiği bir savunma mekanizmasıdır.

Dilsel anlamda düşünüldüğünde, kültürel kodlarla şekillenen tüm mizahi anlatılar popüler bir direniş odağı niteliğindedir. Fıkralar bu konuda önemli örneklerdendir. İktidar karşısında doğrudan ifade edilemeyen her türlü eleştiri fıkralar ile gün yüzüne çıkmaktadır. Ne var ki tüm bu eleştirilere rağmen iktidarlar mevcudiyetlerini devam ettirebilmektedirler. Bu doğrultuda mizah, tâbi grupların fiziksel direniş gibi daha tehditkar aşamalara geçmeden önce, grupları kontrol altında tutarak toplumsal tepkinin denetimli salınımına olanak tanımaktadır (Cantek, 2001, s.24) Bu durum mizahi anlatıların iktidar onaylı bir emniyet supabı olduğunu ifade etmektedir.

Mizahi eleştiriler, egemen sınıfların topluma karşı üstlendiği görevleri yerine getirmediğini ortaya koymak ve onların toplumsal mutabakatı zedelediğini göstermesi açısından okunabilir. Mizahi eleştirilerdeki temel mekanizma eleştirilerin ima yoluyla ortaya konmasıdır. Diğer bir deyişle doğrudan ifade edilemeyen küfürler ima edilerek kitlesel bir amaca hizmet ederek muhalif bir kimlik kazanmaktadır. Özetle, mizah dişleri çekilmiş bir küfürdür (Scott, 1995, s. 211). Bu bağlamda mizah ürünlerinin, sessiz yığınların sesi ve mevcut iktidar yapısının sorunlarının irdelendiği bir direniş mekanizması olduğu kabul edilebilir. Öte yandan Arendt (2003, s. 58), iktidarın toplumsal otoritesini ayakta tutmak için kişiler ya da makamlara duyulan saygıyı ayakta tutması gerektiğini savunmaktadır. Bu yüzden de otoriteyi zor bir duruma düşürdüğü için kakhaha iktidarın başat düşmanlarından biridir. Mizah ve kakhaha toplum içerisinde doğrudan fark edilemeyen sorunları gülünç de olsa gözler önüne seren en önemli enstrümandır.

Mizah, toplumsal anlamda en güçlü eleştiri yollarından birini temsil etmektedir. Ukalılığa, zalimliğe, burnu büyüklüğe karşı kullanılan en önemli silahtır. Erdemden ve iyi duygulardan uzak kalındığında şikâyet etmenin en önemli yoludur (Botton, 2005, s. 193). Bu düzlemde sosyal bir gereksinim olarak değer gören mizah, hayal ve hislerden daha ziyade zekâ mahsulü olarak değerlendirilmelidir.

Potansiyel olarak mizah duygusu, geniş toplumsal kümeler için olumlu insani göstergeleri görünür kılar. Mizah bu özelliğiyle, toplumsal bir ruh halinin göstergesidir. Bu yönüyle mizah, bireysel kararlılığın bir göstergesi, hayal gücü ve zekânın uzun soluklu görünümünü temsil eder. Diğer taraftan mizahi çalışmalar, mizahi çizgiler ve şakaların doğal bir nitelik taşıması da şart değildir. Neredeyse herkes için esprilere gülmek ya da genel seslendirmelerde bunlara teslim olmak öğretilir. Ama bunlara karşı bir mizah duygusu da geliştirmek önem arz etmektedir (Davis, 2008, s. 563).

Karikatür mizahın en önemli alt türevleri arasında gösterilebilir. İtalyanca yüklemek, sorumlu tutmak anlamına gelen *caricare* sözcüğünden türeyen karikatür, kişi ya da olayların gülünç ve çelişkili yönlerini ortaya çıkarmak amacıyla bazen yazıyla desteklenen abartılı çizimlerdir (Selçuk, 1998, s. 10; Şenyapılı, 2003, s. 14; Yavuzdoğan, 2012, s. 3-4). İlk örnekleri görsel anlamda muhatabının şeklini bozmaya dayanan karikatürler, zaman ilerledikçe anlamsal bir derinliğe kavuşarak işlevsel bir eleştiri ve muhalefet aracı olmaya başlamışlardır. Bu doğrultuda dil unsurunu giderek daha da içine alan karikatür, edebiyatla da benzerlik göstermektedir. Karikatüristler de tıpkı edebiyatçılar gibi imgeler oluştururlar. Bu noktada her ikisinin de birleştiği nokta dildir (Coşar, 2010, s. 691). Edebiyatta dil metin için en başat unsurken, karikatür de ise bu yardımcı elemandır ve anlamı oluşturmak çizgiden sonra gelen en önemli unsurdur. Karikatürde tercih edilen dil pratikleri, oluşturulmak istenilen muhalif kültür ile yakından ilişkili olmak durumundadır. Bu çerçevede karikatür dilinin karnavalesk alışımlar içermesi kaçınılmazdır.

Türk kültürüne 19. yüzyılın ikinci yarısında girmeye başlayan karikatürün ilk örneklerinde, resim ağırlıklı olduğu ve yazının eğer gerekli ise resmin altında kısaca verildiği gözlenmektedir. İlerleyen dönemlerde kültürel ve siyasal gücü fark edilen karikatür, her gazeteye girmiş hatta salt karikatürden oluşan mecmualar yayınlanır olmuştur. Günümüz açısından düşünüldüğünde, dergi ve gazete karikatürlerinde mizahı daha iyi açıklamak ve düşüncüyü daha anlaşılır kılmak amacıyla konuşma balonları kullanılmaktadır. Fakat Öngören ve Balcıoğlu (1973, s. 8), karikatürlerdeki bu tip açıklayıcı konuşmaların okuyucuyu düşünmeye yöneltmediğini iddia ederek karikatürün yazısız ve salt resme dayalı olması gerektiğini savunmaktadırlar. Günümüzde yayınlanan hem basılı hem de dijital karikatür dergilerinde bu durum göz ardı edilerek konuşma balonu ve görsel paralellik gösterecek şekilde karikatürler kaleme alınmaktadır (Uçan, 2013, s. 41). Bu durum da karikatür ve dil arasında güçlü bir ilişki olduğunu kanıtlamaktadır.

Görsel bir karnaval olması yönüyle karikatür, tüm sınıfsal hiyerarşilerin altüst edildiği bir ortama işaret etmektedir. Karnavalesk kültürü mizahi eylemlerin ve bununla bütünleşen direnişin en görünür biçimleri arasında yer almaktadır. Karnaval, toplumsal direniş ve mücadelenin mizahi değerler kapsamında kendini var etmesi açısından esas unsurdur. Karnaval kültürü muhalif bir atmosfere göndermede bulunur. Zira karnavalların, bayramlardan oldukça farklı olarak, egemen hakikatten ve kurulu düzenden geçici olarak kurtulmayı sağladığı ifade edilebilir (Fırat, 2014, s. 140). Karnaval atmosferi nazarı dikkate alındığında, toplumsal anlamda tüm hiyerarşik rütbelere ve sosyal normlara askıya alındığı için özgürlükçü bir katharsis sağladığı düşünülebilir. Karnavallar bir partiden çok daha fazlasını bünyesinde barındırır. Karnavallar iktidarın bastırma politikalarına karşı bir direnişin temsil biçimidir (Bakhtin, 2005, s. 36). Karikatürde tercih edilen dilsel kullanımlar da tıpkı bir karnaval havasındadır. Tüm toplumsal denetimden uzak eylem ve söylemlerin yansıması olarak düşünülebilen bu dil, alışılmadık olduğu için gülünç bir form taşımaktadır. Toplumsal iktidarın egemenliğindeki ana akım dil pratiklerinin alternatifi olan argo kültürü, karikatür dilinin en önemli yapı taşıdır ve sistematik olandan saparak kendine egemen argümanların dışında bir söylem geliştirmeyi hedeflemektedir.

Bu dilsel direniş kültürü, özellikle karikatür dergilerinde kendini belirgin bir biçimde var etmektedir. Toplumsal koşullar doğrultusunda mizah, düzen ve kurumsal çatışmalar arasında kalmaktadır. Normalde mizahın gücü kurulu düzene uymasında değil, bu düzen içerisindeki eksiklik ve noksanlıkları göstermesinde yatmaktadır. Mizah bu yönü itibariyle muhalif olmak durumundadır. Bu noktadan hareketle mizahın temel hedefinin halkı güldürmek olduğundan bahsedilemez. Özetle mizah kültürü halkı eğlendirmenin yanı sıra bir toplumsal direnişin kitlesel bir görünüm kazanmasına olanak tanımaktadır.

Yukarıda anlatılanlar özetlenecek olursa karikatürün iki temel yönü söz konusudur; bunlardan biri gülme diğeri ise, mevcut toplumsal ilişkilere olması gerekir diğeri türlü cümle düşük oluyor) karşı koyuştur. Gülme için tuhafliklar ve çarpıklıkların ifade edilmesi ve bunun dilsel olanaklarla bir arada verilerek ifade edilmesi yeterlidir. Bunu sağlamak için de en işlevsel metot argodur. Argo kullanılarak, sokak kültürüyle daha özdeş bir anlatımın sağlanması mizahi ifadeleri daha da kitle ile bütünleşmiş bir yapıya kavuşturmaktadır.

Yöntem

Söylem analizi, kavramsal öğelerle ortaya konan sosyal hayata ilişkin bir perspektiftir. Söylem analizinin temel amacı, belirli bir söylem içerisinde ideolojik unsurların nasıl ve ne şekilde yerleştirildiğini ortaya koymaktır (Sözen, 1996, s.1544). Buradan hareketle metinsel bağlamda ifade edilen ürünlerde anlamın nasıl ve ne yönde yeniden üretildiğinin anlaşılması noktasında, söylem analizi kapsamlı bir çözümlemeye olanak tanımaktadır.

Söylem analizinin temelini oluşturan dil, sadece iletişimin temel yapıtaşı değil aynı zamanda düşüncenin oluşumu ve aktarılması noktasında oldukça önemli bir olgudur. Diğer yandan dilin hem toplumsal hem de bireysel bir yönü vardır ve toplumdan topluma değişken yönleri olmakla birlikte kültürün ve değerlerin aktarımında en önemli araç niteliğindedir (Börekçi, 2009, s. 3-4). Bu çerçevede insana, topluma ve kültüre dair araştırmalarda dil unsurunun dışarıda tutularak çözümleme yapılması olanaksız görünmektedir.

Diğer yandan dil ile ideoloji arasında da çok yakın bir ilişki söz konusudur. Bu ilişkiye yönelik donelerin ortaya konabilmesi açısından da söylem çözümlemesi oldukça işlevsel bir analiz yöntemidir. Karl Marx'ın (2013, s. 39) "dil, pratik, gerçek bilinçtir" ifadesi bu paralelde okunabilir. Bilinç ve dünyaya ilişkin düşüncelerin dil aracılığıyla ifade edilmesi ve bunlara dair tüm unsurların dil pratikleri içerisinde anlam bulması dilin bir etkinlik biçimi olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla toplumla birlikte hayat bulan dil, ideoloji ve düşünceyi de yansıtan en önemli enstrümandır.

Özellikle postmodern dönemle birlikte ideoloji üzerine odaklanan araştırmacılar bunun dil ve söylem ile yakından ilişkili olduğunu fark etmişlerdir. Yapısalcı düşünürlerin üzerinde durduğu bu konu metni parça ve bütün ilişkisi bağlamında ele almaktadır. Bu noktada metnin yapı taşı oluşturulan parçalar arasındaki bağlantı, metnin genel yapısını inşa etmektedir. Bu bağlamda dil de metin içerisindeki söylemin ortaya konması için önemli bir araç niteliği taşımaktadır. Bu düzlemde söylem analizi, dilsel metni, söz dizimsel ve anlambilimsel sınırların daha da ötesine taşıyarak onu yapı söküme uğratmakta ve söylenenin arkasında kalan gizli argümana ulaşmayı hedeflemektedir.

Söylem çözümlemesinin odak noktasını anlamın değişkenliği oluşturmaktadır. Temelinde bir alt okumayı barındıran söylem analiz gerçeklikten ziyade anlam üzerine odaklanmaktadır (Atabek, 2007, s. 152). Çok katmanlı bir metne dair bu anlamsal katmanların ortaya çıkarılmasını sağlayan söylem analizi dil oyunları aracılığıyla bu anlamın nasıl ve ne yönde değişime uğradığı üzerine yoğunlaşmaktadır. Metin içerisindeki her bir anlamsal katman kendi içerisinde kategorilere ayrılmaktadır. Bu katmanlardaki ideolojiler kolaylıkla tespit edilebilir bir anlama sahip gibi görünürken herhangi bir zamir metnin tüm anlamını

dolaylı, örtülü veya gizli bir anlama dönüştürebilir (Sözen, 1999, s. 28). Metin içerisindeki bu tip ideolojik farklılıklara odaklanan söylem analizi, metni en küçük birimlerine ayırarak yeniden ele almakta ve anlamın görünmeyen yönlerini ortaya çıkarmaktadır.

Özetle söylem analizi, metni bütünsel olarak ele alan ve bağlamından koparmadan inceleyen bir bilimsel tekniktir. Toplum içerisinde doğrudan bakıldığında fark edilemeyen ama temelde var olan iktidar ilişkilerini ve tüm toplumsal ön kabullerin dil üzerinden nasıl yeniden üretildiğini açıklamaya çalışan söylem analizi, hareket noktasını bu ilişkilerin eleştirisinden almaktadır (İnal, 1996, s. 96).

Karikatürlerin incelenmesinde söylem çözümlemesinin seçilmesinin amacı, görsel mizahta kullanılan dilin sokak diline olan yakınlığı ve bu dil pratiklerinin egemen dil formlarına karşı bir mücadele alanı olarak yansımalarıdır. Analiz edilen karikatürlerde hâkim olan argo unsurlar, dil üzerinden bir direniş mekanizması geliştirilerek ana akım dilsel pratiklere karşı bir direniş mekanizması görünümündedir ve ötekilerin literatürünü sembolize etmektedir. Bu çerçevede çalışma açısından yöntem olarak söylem analizi seçilmiş ve argo dilin ideolojik boyutunun derinlemesine incelenmesi amaçlanmıştır.

Karikatürlerdeki konuşma balonlarının incelendiği bu çalışma, konuşma metinleri içerisindeki argo ifadeleri söylem açısından inceleyerek bunların ideolojik ve sosyolojik alt metinleri ile ilgilenmektedir. Kullanılan argo ifadelerin anlamsal katmanları ne ölçüde şekillendirdiğine ilişkin yeni bakış açıları geliştirmeyi hedefleyen bu araştırma, karikatür dili ve argo arasındaki ilişkiye odaklanarak karikatür dilindeki egemen söylemi gözler önüne serme amaçındadır. Örneğin, karikatürlerdeki eril argo, dişil argo, eksilteli kelimeler ve argo ifadelerdeki noktalama işaretlerinin kullanımı söylemsel açıdan belli alt anlamları yansıtmakta olup, bunların üzerinden kapalı bir görünüm sergilediği gözlenmektedir. Bu ve bunlar gibi argo kullanımların incelendiği çalışmada görsel argo sayılan el ve kol hareketleri dışarıda tutulmuştur. Zira bunları incelemek için göstergebilimsel bir çalışma yapmak gerekmekte ve bu da kendine özgü başka bir konu niteliği taşımaktadır.

Bulgular ve Analiz

Karikatürlerdeki mizahi anlamda kullanılan argo ifadelerin söylemsel açıdan inceleneceği makalede, Penguen, Uykusuz ve Lemana dergileriyle sınırlandırılmıştır. Bu üç derginin seçilmiş olmasındaki temel neden, ana akım mizah kültürünün yansıtıldığı ve tiraj açısından en yüksek dergilerin bunlar olmalarıdır. Öte yandan bu üç dergi sosyal medyada en çok bilinen mizahi yayınlardır ve yine bu dergilerin dijital ortamda da abonelik sistemleri söz konusudur. Bu dergilerden rastlantısal olarak seçilen argo içerikli karikatürlerin söylem açısından analiz edildiği ve argo ifadelerin anlamsal derinliklerine inildiği bu çalışma, popüler mizah dergilerinde tercih edilen argo kalıplarının dilsel kullanımlarını daha da anlaşılır kılma ve bunların örtük anlamlarını açıklama düşüncesindedir.

Tablo 1: Penguen Dergisi'nin Mayıs 2018 Tarihli Sayısından Bir Analiz

Argo Dilin Söylem Analizi

Selçuk Erdem'in yukarıdaki karikatüründe karikatürlerde sıklıkla tercih edilen bir yöntem olan hayvanları konuşurma dikkat çekmektedir. Söz konusu karikatürde iki keçi arasındaki konuşmada vurgulanan argo ifade "şarlatan" kelimesidir. Dilimize Fransızca *charlatan* kelimesinden geçen bu ifade kendi bilgi ve niteliklerini veya mallarını överek karşısındakini kandıran, dolandıran kimse anlamına gelmektedir (erişim: <https://sozluk.gov.tr/> 13.01.2020). Bu bağlamda Türkçede kullanılan birçok argo unsurun diğer dillerden geçerek dilimize yerleştiği de ifade edilebilir.

Tablo 2: Penguen Dergisi'nin Mayıs 2018 Tarihli Sayısından Bir Analiz

Argo Dilin Söylem Analizi

Serkan Altuniğne'nin yukarıdaki karikatüründe göze çarpan birçok argo kullanım söz konusudur. Bunlardan ilki "moruk" kelimesidir ve gençlere nazaran daha yaşlı erkekler için tercih edilen bir sıfattır (erişim: <https://sozluk.gov.tr/14.01.2020>). Öte yandan bu sıfat yine yakın arkadaşlar arasındaki samimiyete vurgu yapan da bir ifadedir. Karikatürdeki diğer bir argo kelime olan "harbici" ise doğrucu anlamına gelen argo bir kullanımdır (erişim: <https://sozluk.gov.tr/14.01.2020>). Sokak jargonunda çok kullanılan bu ifade söylenen sözlerin doğruluğuna ve gerçekliğine vurgu yapmaktadır.

Tablo 3: Penguen Dergisi'nin Şubat 2018 Tarihli Sayısından Bir Analiz

Argo Dilin Söylem Analizi

Erdil Yaşaroğlu'nun yukarıdaki karikatürü, argo açısından oldukça zengin örnekler yansıtmaktadır. "hoop" ve "lan" gibi argo kullanımların dikkat çektiği karikatürde bir kişinin eşleri ile olan ilişkisi aktarılmaktadır. Futbol kültüründe sıklıkla karşılaşılan ifadelerin kullanıldığı karikatürde "hoop" ünlemi "dur" anlamına gelmekte ve karşıdakinin dikkatini çekmek için tercih edilmektedir. Diğer bir argo kullanım olan "Lan" ünlemi sokak dilinde çok yaygın bir kullanım alanına sahiptir ve "ulan" argosunun kısaltılmış halidir. Anlamsal açıdan "ey" "çocuk" gibi manalara da gelmektedir. Öte yandan bunun "len", "la" ve "ula" gibi alt kullanımları da karikatür dilinde sıklıkla tercih edilmektedir. Karikatürdeki argo ifadelerin geneli değerlendirildiğinde tercih edilen dilsel pratiklerin sokak kültürü ile yakından ilişkili olduğu gözlenmekle birlikte bunun karikatürist tarafından doğrudan yansıtıldığı dikkat çekmektedir.

Tablo 4: Leman Dergisi'nin 23 Ağustos 2017 Tarihli Sayısından Bir Analiz

Argo Dilin Söylem Analizi

Mert Dolapçioğlu'nun yukarıdaki karikatüründe, Herakleitos'un "Aynı nehirde iki kere yıkanılmaz" sözü üzerinden gülünç bir anlam üretmektedir. Söz konusu karikatürde dikkat çeken argo ifade "kim lan bu lavuk" tepkisidir. Argo açısından değerlendirildiğinde "lan" ünlemi dikkat çekmektedir. "Lan" sokak dilinde çok yaygın bir kullanıma sahip olup "ulan" ünleminin kısaltılmış halidir "len", "la" ve "ula" gibi türevleri de oldukça yaygın olarak karikatürlerde rastlanmaktadır. Karikatürdeki diğer bir argo kelime olan "lavuk" ise, gereksiz konuşan insanlar için söylenen ve önemsiz mevzuların üzerinde uzun süre tartışan, hal ve tavırlarında meymanet olmayan kişiler için kullanılan bir sıfattır (erişim: [https:// wiktory.org/](https://wiktory.org/), 20.04.2019). Tepki olarak tercih edilen bu niteleme sokak jargonunun sık kullanılan örneklerindedir.

Tablo 5: Leman Dergisi'nin 4 Temmuz 2018 Tarihli Sayısından Bir Analiz

Argo Dilin Söylem Analizi

Alper Çelik'in kaleminden olan yukarıdaki görsel, sokak dilinin doğrudan kullanımını açısından oldukça işlevsel bir örnek niteliğindedir. Karikatürde attığı golün ardından sevincini cep telefonundan ailesiyle paylaşan bir futbolcu anlatılmaktadır. Futbolcu ifadesinde “Ya anne işte bi koydum doksana gitti top” diyerek attığı golü anlatmaktadır. Argo kullanım açısından düşünüldüğünde gerçek anlamı bir şeyi belli bir yere ya da herhangi bir yere yerleştirmek ya da bırakmak olan “koymak” kelimesi topa vurmak için kullanılmaktadır (erişim: <https://sozluk.gov.tr/> 9.01.2020). Argo bir anlam taşıyan bu kelime, nispeten karşı tarafı ezmek için de tercih edilmektedir. Öte yandan karikatürdeki “doksan” kelimesi de kale direğinin yan ve üst direklerinin birleştiği köşeye gönderme yaparak goldeki şıklığa vurgu yapmaktadır. “Doksana takmak” şeklinde de ifade edilen bu durum kalecinin uzanamayacağı köşeye topun vurularak şık bir golün atılmasını nitelemektedir.

Tablo 6: Leman Dergisi'nin 26 Eylül 2018 Tarihli Sayısından Bir Analiz

Argo Dilin Söylem Analizi

Behiç Pek'in yukarıdaki karikatüründe birçok argo terim söz konusudur. Bunlardan en belirginleri "birader", "lan" ve "ne bakıyon" "ne iş" gibi kullanımlardır. Bu ifadeler, söyleniş biçimleri açısından düşünüldüğünde sokak dilinin bir tezahürü niteliğindedir. Özellikle "lan" ünlemi argonun en yaygın kullanımınıdır ve adeta bir isim görünümü kazanmıştır. Diğer bir ifade olan "birader" erkek kardeş için kullanılan bir sıfattır. Ancak bu karikatür açısından kullanımı "dostum veya "ahbap" gibi anlamlara gelmektedir. Birader sıfatı karikatürdeki art alanları ile birlikte düşünüldüğünde sokak jargonunu yansıttığı ifade edilebilir. "Ne bakıyon" sorusu da argo bir kullanımdır ve söylendiği gibi yazılması onu argo bir bağlama sokmaktadır. Son olarak "ne iş" ifadesi yaygın bir argo kullanımdır. Bu ifade "neden, ne için, sorun nedir" gibi anlamlara gelen argodur. Ayrıca "ne iş" sorusu yöneltildiği kişi itibarıyla arada olan samimiyete de vurgu yapmaktadır.

Tablo 7: Uykusuz Dergisi'nin 8 Haziran 2017 Tarihli Sayısından Bir Analiz

Argo Dilin Söylem Analizi

Özer Aydoğan'ın yukarıdaki karikatürü sokak dilinde çok yaygın bir kullanım alanına sahip olan, “sıçıp tüy dikmek” argosuna gönderme yapmaktadır. Temel anlamıyla canlı anatomisinde “dışkılamak” şeklinde olan bu durum argoda “sıçmak” şeklinde kullanılmaktadır. Öte yandan bir işte başarısız olmak ve olumsuz bir durumla karşı karşıya kalmak için de kullanılan bu argonun “sıvamak” ve “tüy dikmek” gibi tamamlayıcı kullanımları da söz konusudur (erişim: <https://eksisozluk.com/>, 18.04.2019). Yukarıdaki karikatür açısından “sıçıp tüy dikmek” anlamını taşıyan bu tabir başarısızlıkla sonuçlanan bir işe karşı söylenen bir tepkiyi yansıtmaktadır.

Tablo 8: Uykusuz Dergisi'nin 3 Mayıs 2018 Tarihli Sayısından Bir Analiz

Argo Dilin Söylem Analizi

Yiğit Özgür'ün yukarıdaki karikatürü birçok argo ögeyi bünyesinde barındırmaktadır. İki kişi arasında geçen bir konuşma aktarıldığı karikatürde “şapşar” ve “şerefsiz” gibi argo ifadeler söz konusudur. Karikatürde geçen “şapşar” kelimesi “şapşal” anlamında kullanılarak aptalca davranışlarda bulunan, aptal kimseler için tercih edilen bir sıfattır (erişim: <https://sozluk.gov.tr/> 10.01.2020). Günümüz açısından düşünüldüğünde bu kelime “şapşik” gibi çeşitli şekillerde de kullanılmaktadır. Diğer bir argo kelime olan “şerefsiz” şereften yoksun olan, onursuz kimseler için tercih edilen bir sıfattır. Fakat karikatür açısından düşünüldüğünde bu sıfat, karşıdakine hakaret etmekten öte onu ondan hazzedilmediğini vurgulamak için kullanılmaktadır.

Tablo 9: Uykusuz Dergisi'nin 4 Ekim 2018 Tarihli Sayısından Bir Analiz

Argo Dilin Söylem Analizi

Nisan Hakan'ın yukarıdaki karikatürü iki arkadaş arasındaki konuşmayı yansıtmaktadır. Karikatürde dikkat çeken argo unsurlar, “manyak”, “olm”, ve “zavallı” kelimeleridir. Manyak kelimesi, gülünç, garip, şaşırtıcı davranışları olan kişiler için kullanılan argo bir sıfattır. Aptalca hareketleri ve dengesizlikleri nitelendirmek için tercih edilen bu ifade sokak dilinde oldukça yaygın bir kullanım alanına sahiptir. Diğer bir argo tabir olan “zavallı” acınacak kadar kötü durumda bulunan kişiler için kullanılmaktadır (erişim: <https://sozluk.gov.tr/> 10.01.2020). Son olarak, her ne kadar aile büyüklerinin erkek evlatlara ya da kendinden küçük erkeklere karşı kullandığı “oğlum” ifadesi daha ziyade sokakta duyulmaya alışık olunan bir tür yakınlık sıfatıdır. Çoğunlukla arkadaşlar arasında tercih edilen bu kavramın “olm” veya “olum” gibi yazılışları da söz konusudur ve taraflar arasındaki samimiyete gönderme yapmaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Mizah bir düşünce biçimidir ve gülünç olandan beslenmektedir. Öte yandan mizah, kullandığı dil açısından halkın yani sokağın dilini yansıtmaktadır. Mizah dergilerinde kendini sıklıkla gösteren sokak dili özellikle argo açısından düşünüldüğünde mizahi olanla yakın bir ilişkiye sahiptir. Diğer bir açıdan düşünüldüğünde ötekinin veya yok sayılanın dili olan argo, karikatür ile birleştiğinde yeni bir muhalif perspektif kazanmaktadır.

19. yüzyıl ile birlikte ilk kez Türk toplumunda kendini göstermeye başlayan karikatür, zamanla hem konular hem de biçim açısından büyük bir dönüşüme uğramıştır. Söz konusu bu dönüşümü güncel mizah basınında görmek mümkündür. Günümüzde çıkan mizah dergileri geçmişle kıyaslandığında karikatürlerdeki yazının yeri oldukça değer kazanmış ve bu doğrultuda yazılı ifadelerde tercih edilen sokak jargonu ağırlığını iyice arttırmıştır. Dolayısıyla yazı ağırlıklı karikatürlerdeki mizahi ifadeler, argo ile bir arada verilerek gülünçlüğün daha da artırılması hedeflenmektedir. Argoya ilişkin en yaygın betimleme “dilın arka sokakları” şeklindedir. Zira argo, ana akım dil pratiklerinde duymaya alışık olmadığımız, absürt ve alternatif bir dildir. Bu düzlemde, karikatürlerdeki argo kullanımlar dikkate alındığında “mizahın arka sokakları” benzetmesi yerinde bir tanımlama olacaktır. Özellikle uluslararası literatürde *cartoon* Türk toplumunda ise “karikatür” olarak isimlendirilen ve yazınsal içerikleri olan abartılı çizimler argoya dayalı mizahın işlevsel örnekleri arasında gösterilebilir.

Örnekleme olarak tercih edilen Penguen, Uykusuz ve Leman mizah dergilerinde yer alan karikatürlerdeki argo kullanımlar, mizahi metni destekleyerek komik bir anlam oluşturmaktadır. Bunun sebebi çok sık karşılaşılmayan ve sözlü kültüre ait argo deyişlerin yazılı olarak yansıtılmasıdır. Öte yandan bu tür kullanımlar “sıradan olanın dışında” bir anlama işaret etmektedir. Böylelikle alışılmadık ifadeleri okuyor olmak karikatür okuyucusu açısından cazip bir şeydir ve bu yüzden argo içerikli karikatürler daha fazla akılda kalıcı olmaktadır.

Toplum içerisinde ifade edilmesi çok hoş karşılanmayan ifadelerin sansürlenerek verilmesi, incelenen karikatürlerde sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Bu çerçevede, argo içeren kelimelerde sesli harflerin çıkarılması, bunun yerine araya çeşitli noktalama işaretlerinin konulması veya kelimedeki sessiz harflerin yinelenmesi ya da başka bir sessiz harfle birleştirilmesi söz konusudur. Otosansür olarak da değerlendirilebilecek olan bu tür tercihler karikatürlerde oldukça yaygın bir kullanım alanına sahiptir.

İncelenen karikatürlerde, “harbi, şarlatan, moruk, hoop, lan, lavuk, olum, manyak, zavallı” gibi argo terimler olduğu gibi yazılmaktadır ve görsel açıdan bir sansür uygulanmamaktadır. Bunun sebebi anlamsal açıdan bu kullanımların yoğun bir argo içermemeleriyle ilişkilidir. Ayrıca bu gibi ifadeler toplumca yaygın olarak kullanılan ve daha kabul edilebilir ifadelerdir. Öte yandan bazı kullanımlar ise sessiz harf değişimi, noktalama işareti ekleme ve sesli harf çıkarma gibi pratikleler anlamı ve argo kelime üzerindeki vurguyu nispeten yumuşatma çabasıdır.

Analiz edilen karikatürlerin dilinde tercih edilen argo ifadeler, söylem açısından incelendiğinde bunların çoğunluğunun eril bir dile sahip olduğu dikkat çekmektedir. Bunun en temel sebebi karikatür dünyasında egemen çizerlerin erkek olmasıdır ve bunun doğal bir sonucu olarak kullandıkları dilde erkek egemen bir söylemin olması da kaçınılmazdır. Bu doğrultuda kullanılan argo ifadeler, dildeki eril tahakkümü göstermekte olup bu durumun karikatürler aracılığıyla daha da yaygınlaştığı dikkat çekmektedir. İncelenen karikatürler kullanılan argo niteleme ve betimlemeler erkek egemen bir söylemin argo içerikli yansımaları ve bunların, kelimelerin yazılışı itibarıyla, kapalı bir yapıya sahip olduğu ifade edilebilir. Bu

çerçevede oluşturulan bu kapalı anlatım, her ne kadar bir otosansür içerse de ortaya koymaya çalıştığı anlam açısından amacına ulaştığı düşünülebilir.

Özetle dilsel bir direniş imkânı sunan argo kültürünün yazınsal karikatürlerde tercih edilmesi, ana akım dil pratiklerine bir karşı koyuşa ve alternatif bir mizah kültürü yaratma noktasına gösterilen çabaya işaret etmektedir. Bunu sağlamak için erkek egemen bir argo tercih ediliyor olsa dahi, bu noktada güdülen asıl amaç, kamusal dil pratiklerinden kaçınılarak toplumun arka sokaklarında kullanılan dili, daha da görünür kılma çabasıdır. Mizah dünyası açısından görece başarılı olduğu da söylenebilen argo kullanımı, özellikle ana akım karikatür dergilerinin söylemini inşa eden başat argümanlar arasında gösterilebilir.

Kaynakça

- Altuniğne, S. (2018). Serkan Altuniğne. *Penguen Özel*, 8: 23.
- Arendt, H. (2003). *Şiddet üzerine*. (B. Paker, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Atabek, Ü. (2007). Söylem çözümlemesi: başlangıç düzeyi için öneriler. Ü. Atabek ve G. Ş. Atabek (Ed.). *Medya metinlerini çözümlemek: içerik göstergebilim ve söylem çözümleme yöntemleri* içinde (s. 151-163). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Aydoğan, S. (2017). Soner Aydoğan. *Uykusuz*, 2017/23: 9.
- Bahtin, M. (2005). *Rabelais ve dünyası*. (Ç. Öztekin, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Botton, A. D. (2005). *Statü endişesi*. (A. S. Bayer, Çev.). İstanbul: Sel Yayınları.
- Börekçi, M. (2009). *Türkiye Türkçesinde yapı ve işlev bakımından sözcükler*. Erzurum: Eser Ofset.
- Cantek, L. (2001). *Markopaşa: Bir mizah ve muhalefet efsanesi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Coleman, J. (2009). *A history of cant and slang dictionaryies*. New York: Oxford University Press.
- Coşar, S. (2010). Edebiyatın karikatürize halleri. *Turkish Studies*, 5 (2): 688-734.
- Çelik, A. (2018). Alper Çelik. *Leman*, 2018/25: 13.
- Çifçi, M. (2006). Argonun niteliği ve argoya bakış açımız. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 6, 297-301.
- Davis, D. (2008). Communication and humor. V. Raskin (Ed.). *The primer of humor research* içinde (s. 543-568). Berlin: Mouton de Gruyter.
- Décharné, M. (2016). *Vulgar Tongues: An alternative history of english slang*. London: Serpent's Tail.
- Dolapçioğlu, M. (2017). Mert Dolapçioğlu Aynen Sunar. *Leman*, 2017/34: 12.
- Ekşi Sözlük, (t.y.). Erişim Tarihi: 18.04.2019, <https://eksisozluk.com/sicip-sivamak--375619>
- Erdem, S. (2018). Selçuk Erdem. *Penguen Özel*, 8: 31.
- Erol, H. A. (2002). *Eski Türkçeden Eski Anadolu Türkçesine Anlam Değişimleri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Fırat, T. E. (2014). Caricature as a social opposition tool: Caricatures of Gezi Park. *Humanities and Social Sciences Review*, 03(03):139-149.
- Fırat, T. E. (2016). Mizah ve mizahi içeriklerde Detournement (saptırma) ögesi'nin siyasal/ideolojik bir strateji olarak kullanımı. H. Kuruoğlu, M. Boz (Ed.). *Medya ve mizah* içinde (s. 523-537). Ankara: Nobel Yayınları.

- Güneş, A. (2009). Mizah dergilerinde ve internette küfürlü sözlerin yazımları. *Acta Turcica*, 2 (1): 62-67.
- İnal, A.(1996). *Haberi okumak*. İstanbul: Temuçin Yayınları.
- Karataş, T. (2004). *Edebiyat terimleri sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kipfer, B. A. ve Chapman, R. L. (2010). *Dictionary of American slang*. London: Harper Collins.
- Marx, K. (2013) *Alman ideolojisi*. (T. Ok, O. Geridonmez, Çev.). İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Nisan, H. (2017). Nisan Hakan. *Uykusuz*, 2018: 40: 4.
- Öngören, F. & Balcıoğlu, S. (1973). *50 yılın Türk mizah ve karikatürü*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Özgür, Y. (2018). Yiğit Özgür. *Uykusuz*, 2018/18: 6.
- Özkırımlı, A. (2005). *Türk edebiyatı ansiklopedisi 1. cilt*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Pek, B. (2018). Gündem. *Leman*, 2018/37: 3.
- Püsküllüoğlu, A. (2004). *Türkçenin argo sözlüğü*. Ankara: Arkadaş Yayınları.
- Scott, J.C. (1995). *Tahakküm ve direniş sanatları: Gizli senaryolar*. (A. Türker, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Selçuk, T. (1998). *Grafik mizah*. İstanbul: İris Yayınları.
- Sipahioğlu, A. (1999). *Türk grafik mizahı*. İstanbul: Dokuz Eylül Yayınları.
- Sözen, E. (1996). Haber söylemi ve ideoloji. *Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı*, 12 (2): 1543-1548.
- Sözen, E. (1999). *Söylem: Belirsizlik, mübadele; bilgi, güç ve refleksivite*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Şenyapılı, Ö. (2003). *Neyi, neden, nasıl anlatıyor karikatür kim, niye çiziyor*. Ankara: ODTÜ Yayıncılık.
- Thorne, T. (2007). *Dictionary of contemporary slang*. London: A & C Black Publishers Ltd.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri, (t.y.). Erişim Tarihi: 9.01.2020, <https://sozluk.gov.tr/>
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri, (t.y.). Erişim Tarihi: 10.01.2020, <https://sozluk.gov.tr/>
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri, (t.y.). Erişim Tarihi: 13.01.2020, <https://sozluk.gov.tr/>
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri, (t.y.). Erişim Tarihi: 14.01.2020, <https://sozluk.gov.tr/>
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri, (t.y.). Erişim Tarihi: 15.01.2020, <https://sozluk.gov.tr/>
- Uçan, B. (2013). Türkiye’de Karikatürün Dijital Dönüşümü: Uykusuz Dergisi. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication – TOJDAC*, 3 (3): 41-50.
- Usta, Ç. (2009). *Mizah dilinin gizemi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Veale, T., Bonie, G. ve Feyaerts, K. (2015). Humour as the killer-app of language A view from Cognitive Linguistics. *Cognitive Linguistics and Humor Research*. Berlin: Walter de Gruyter GmbH.
- Viki Sözlük, Erişim Tarihi: 20.04.2019, <https://tr.wiktionary.org/wiki/lavuk>

Yaşaroğlu, E. (2018). İlişkiler. *Penguen Özel*, 5: 5.

Yavuzdoğan, A. (2012). *Nasıl karikatür çizebilirim?*. İstanbul: Siyah-Beyaz Yayıncılık.

Zhou, Y. ve Fun, Z. (2013). A sociolinguistic study of American Slang. *Theory and Practice in Language Studies*, 3 (12): 2209-2213.